

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวง
สาธารณสุข ภาคกลาง ผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียง เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้อง เสนอเป็นลำดับ ดังนี้

1. การบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา
  - 1.1 การอุดมศึกษาและความหมายของอุดมศึกษา
  - 1.2 ความหมายของการบริการวิชาการแก่สังคม
  - 1.3 พัฒนาการของงานบริการวิชาการแก่สังคม
  - 1.4 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ
  - 1.5 ประเภทกิจกรรม เนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการ
  - 1.6 ปัญหาและอุปสรรคของการบริการวิชาการแก่สังคม
2. การบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ภาคกลาง
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการวิชาการแก่สังคม

1. การบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา

1.1 การอุดมศึกษาและความหมายของอุดมศึกษา

การอุดมศึกษาในประเทศไทย

การอุดมศึกษาของไทยได้รับแนวคิดมาจากยุโรปในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เกิดสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาและมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2459 ซึ่งมีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแหล่งผลิตนักวิชาชีพชั้นสูงออกไปรับราชการ ต่อมาจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม (วิจิตร ศรีสอาน, 2518)

รูปแบบการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน มี 3 รูปแบบหลัก คือ (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2534: 80-81)

1. การศึกษาแบบทางการ (Formal Education) หมายถึง การศึกษาที่จัดอย่างเป็นระบบ มีโครงสร้างแบบทางการ หลักสูตรผ่านการรับรองและเมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษาแล้วมีการให้ใบรับรองอย่างเป็นทางการ

2. การศึกษาแบบไม่เป็นทางการหรือการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Nonformal Education) เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบแบบทางการเพื่อตอบสนองความต้องการหรือความสนใจของสมาชิกในสังคม

3. การศึกษาแบบธรรมดาวิสัย (Informal Education) หมายถึง การเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน

การศึกษาจะต้องมีความหน้าที่ทางสังคม สรุปได้ 5 ประการ คือ

1. หน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม (cultural transmission)
2. หน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม (social integration)
3. หน้าที่สร้างนวัตกรรม (innovation)
4. หน้าที่คัดเลือกและจัดสรร (selection and allocation)
5. หน้าที่พัฒนาบุคคล (personal development)

รุ่ง แก้วแดง (2540: 49-57) ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน (formal education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (nonformal education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (informal education) เป็นการศึกษาที่ไม่มีหลักสูตรแน่นอน ปัจจุบันกรมการศึกษานอกโรงเรียน ให้การ

สนับสนุนโดยจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้กระจายไปตามเขตพื้นที่ต่างๆ เช่น ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันดำเนินงานตามนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อันเป็นแผนแม่บทในการจัดการศึกษา เป็นระบบที่เอื้อให้บุคคลได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตั้งแต่ในช่วงปฐมวัย วัยเด็กและเยาวชน วัยผู้ใหญ่ จนถึงผู้สูงอายุ

ความหมายของอุดมศึกษา

อุดมศึกษา หมายถึง การศึกษาหลังมัธยมศึกษา การอุดมศึกษาที่เป็นระบบเดียวกันสามารถเชื่อมโยงและถ่ายโอนซึ่งกันและกันได้ (รุ่ง แก้วแดง, 2541: 5)

การอุดมศึกษา มี 3 ระบบ คือ

1. ระบบวิทยาลัยชุมชน ซึ่งเน้นการผลิตบุคลากรโดยใช้เวลาสั้น
2. ระบบมหาวิทยาลัย ซึ่งเน้นการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี
3. ระบบมหาวิทยาลัย ซึ่งเน้นการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาและวิจัยขั้นสูง

ทั้ง 3 ระบบสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้กำหนดการศึกษา ระดับอุดมศึกษา มี 3 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับปริญญาตรี และระดับสูงกว่าปริญญาตรี เพื่อให้อุดมศึกษาของไทยเป็นระบบเดียวกัน สามารถพัฒนาวิชาการให้แข็งแกร่งทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และพร้อมที่จะแข่งขันในสังคมโลกได้

การศึกษาระดับอุดมศึกษา มีกระทรวง/ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในปัจจุบันมีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 21 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในกำกับของทบวงมหาวิทยาลัย 2 แห่ง และสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 35 แห่ง (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2539) สถาบันอุดมศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของคนโดยความคาดหวังว่าระบบอุดมศึกษามีบทบาทในการสร้างและถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สร้างความแข็งแกร่งทางการศึกษา รวมทั้งการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ ผลิตอาจารย์และการวิจัย ตลอดจนร่วมมือกับสถานประกอบการในการผลิตและพัฒนากำลังคน เพื่อนำความรู้สู่การปฏิบัติ (ลีปนันทน์ เกตุทัต , 2537 อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง, 2540: 38)

สถาบันอุดมศึกษาของไทย แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ (วารสาร บวรศิริ, 2540)

1. มหาวิทยาลัยของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย
2. มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยเอกชน สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

3. สถาบันวิทยาลัยของรัฐ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และสถาบันวิชาชีพเฉพาะของรัฐ

4. สถาบันวิชาชีพเฉพาะของเอกชน

วันชัย ศิริชนะ (2542) ได้แบ่งสถาบันอุดมศึกษาในประเทศ ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
2. สถาบันอุดมศึกษาของเอกชน
3. สถาบันอุดมศึกษาของต่างประเทศที่เข้ามาดำเนินการในประเทศไทยในรูปแบบต่างๆ

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยของรัฐยังแบ่งเป็นมหาวิทยาลัยในสังกัดกับมหาวิทยาลัยในกำกับและมหาวิทยาลัยปิดกับมหาวิทยาลัยเปิด มหาวิทยาลัยปิดหรือจำกัดรับ จะกำหนดจำนวนนิสิตนักศึกษาที่จะรับได้แต่ละปี โดยมุ่งจัดการศึกษาแบบมีห้องเรียนแตกต่างจากมหาวิทยาลัยเปิดหรือมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ ซึ่งมีสภาพเป็นตลาดวิชา รับนิสิตนักศึกษาได้ไม่จำกัดโดยอาจมีการเรียนการสอนในห้องเรียนด้วยหรือไม่ก็ได้ แต่ใช้บทเรียนสำหรับเรียนด้วยตนเองหรือการสอนทางไกล

สำหรับสถาบันการศึกษาพยาบาลของไทย แบ่งเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้ คือ (พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์, 2540 : 47)

1. สถาบันการศึกษาพยาบาลที่อยู่ในมหาวิทยาลัย มีการจัดการศึกษาหลากหลายสาขาวิชา (Comprehensive University) เช่น คณะพยาบาลศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐหรือเอกชน มีคณบดีเป็นผู้บริหาร

2. สถาบันการศึกษาพยาบาลของรัฐ ที่เป็นเอกเทศภายใต้สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลของกระทรวงต่างๆ เช่น วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ของกระทรวงสาธารณสุข บางแห่ง เช่น วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีกรุงเทพ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีศรีธัญญา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี เป็นต้น ที่เป็นสถาบันสมทบของมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย และวิทยาลัยพยาบาลตำรวจ เป็นสถาบันสมทบของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมีวิทยาลัยพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุขบางแห่งที่ยังไม่เข้าเป็นสถาบันสมทบ ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการ โดยมีนโยบายทุกวิทยาลัยจะเข้าสมทบกับมหาวิทยาลัยใดมหาวิทยาลัยหนึ่ง มีผู้อำนวยการวิทยาลัยเป็นผู้บริหาร

3. สถาบันการศึกษาพยาบาลของเอกชน เช่น วิทยาลัยพยาบาลเซนต์หลุยส์ มี “อธิการ” เป็นผู้บริหารสถาบัน

วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข จัดอยู่ในรูปแบบที่ 2 ซึ่งมีการจัดการศึกษาในหลักสูตรต่อไปนี้คือ

1. หลักสูตรพยาบาลศาสตร์ ใช้เวลาศึกษา 4 ปี ผู้สำเร็จการศึกษามีศักดิ์และสิทธิ์เทียบเท่าปริญญาตรี ผู้สมัครเข้าศึกษาต้องมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ต่อเนื่อง 2 ปี ใช้เวลาศึกษา 2 ปี ผู้สำเร็จการศึกษามีศักดิ์และสิทธิ์เทียบเท่าปริญญาตรี ผู้สมัครเข้าศึกษาต้องมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ระดับต้น หรือเฉพาะกาล
3. หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ระดับต้น ใช้เวลาศึกษา 2 ปี ผู้สมัครเข้าศึกษาต้องมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปัจจุบันวิทยาลัยพยาบาลส่วนใหญ่ปิดดำเนินการแล้ว
4. หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ เฉพาะกาล ใช้เวลาศึกษา 2 ปี ผู้สมัครเข้าศึกษาต้องเป็นผู้ช่วยพยาบาลและผดุงครรภ์หรือผู้ช่วยพยาบาลและจิตเวช

การอุดมศึกษาในต่างประเทศ

การอุดมศึกษาในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาได้รับแบบอย่างมาจากรูปแบบและประเพณีของการศึกษาขั้นสูงของประเทศในยุโรปตะวันตก ในศตวรรษที่ 18 เป็นยุคของการตื่นตัวใฝ่หาความรู้ทางการเมืองและสังคม อเมริกาได้นำโครงสร้างทางการศึกษามาจากอังกฤษในสมัยอาณานิคมและจากสภาพพื้นเมืองของอเมริกาเอง สิ่งที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาระบบอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกานั้นเป็นเอกลักษณ์ คือ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านประชาธิปไตยของชาวอเมริกันและมีลักษณะเด่นในเรื่องการบริการวิชาการแก่สังคม

มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา แบ่งเป็น 2 ประเภท ตามระบบการสนับสนุนทางการเงินและระบบการควบคุม คือ มหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชน

การอุดมศึกษาในสหรัฐอเมริกามีอายุมากกว่าสามร้อยปี มีรูปแบบต่างๆ กัน เช่น แบบวิทยาลัยของฝ่ายศาสนาในอิงแลนด์ มหาวิทยาลัยแห่งรัฐ โรงเรียนเทคนิค วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยสังกัดเทศบาล วิทยาลัยชุมชนหรือวิทยาลัย จูเนียร์

Millett (1977) ได้แบ่งการอุดมศึกษาของอเมริกา เป็น 3 แบบ คือ

1. แบบอุปถัมภ์ (Sponsorship) แบ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐบาลและเอกชนใช้เวลาเรียน 2 ปี และ 4 ปี ของรัฐบาลจะมีทั้งระดับท้องถิ่น ระดับรัฐ และสหพันธ์ ระดับท้องถิ่นจะเป็นวิทยาลัย ใช้เวลาเรียน 2 ปี และฝึกอบรมภายในสถาบัน ส่วนสถาบันเอกชนจะอยู่ในเครือศาสนา เช่น โปรเตสแตนต์ โรมันคาทอลิก

2. แบบลักษณะนักเรียน (Student Composition) เช่น แบบชายล้วน แบบหญิงล้วน แบบสหศึกษา หรือแบ่งตามอายุ เชื้อชาติ นักเรียนต่างประเทศ

3. แบบประเภทโปรแกรม (Types of programs) แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับ 2 ปี เช่น เทคนิคหรือสถาบัน ระดับ 4 ปี และระดับปริญญาโท ระดับปริญญาเอก ระดับวิชาชีพ เช่น นักกฎหมาย แพทย์ เป็นต้น

Ballantine (1997: 258) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีเป้าหมาย มีโครงสร้างขององค์กรและความเป็นอิสระ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ที่สืบทอดกันมานาน ในด้านโครงสร้าง การปกครองและขั้นตอนการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ ดังนี้

1. หน้าที่การวิจัย (The Function of Research) เป็นองค์ความรู้โดยเฉพาะทำให้มหาวิทยาลัยเข้มแข็ง

2. หน้าที่การสอน (The Function of Teaching) เป็นบทบาทของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาวิชาชีพ และมุ่งเน้น ศิลปด้านการสอน

3. หน้าที่การบริการวิชาการแก่สังคม (The Function of Service) คือ การบริการชุมชน มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานที่ถูกคาดหวังในการเผยแพร่ความรู้และการวิจัยสู่สาธารณชนโดยการสอน การบรรยาย ซึ่งเป็นการกระจายความคิดที่กว้างไกลสู่ผู้รับ เป็นสิ่งกระตุ้นความคิด ตลอดจนตระหนักถึงสังคมที่จะนำไปสู่ข้อมูลข่าวสารการเปลี่ยนแปลง นักศึกษาอาจทำงานบริการในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

4. หน้าที่ความมั่นคงของชาติ (The Function of the National Security State) การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นระบบเปิดกว้าง อิสระ เป็นศูนย์รวมของเทคโนโลยีระดับสูง และทรัพยากร ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญในด้านความมั่นคงของชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจ

จะเห็นได้ว่าการอุดมศึกษาของไทยและต่างประเทศมีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งการอุดมศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในแต่ละประเทศได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยมีการกำหนดนโยบายและแผนงานในด้านการศึกษาของตนเองให้ทันกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่มีทั้งการพึ่งพาและการแข่งขันกัน เพื่อพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการ

1.2 ความหมายของการบริการวิชาการแก่สังคม

การบริการทางวิชาการแก่สังคม อาจเรียกได้หลายอย่างที่มีความหมายใกล้เคียงกันได้แก่ การบริการชุมชน (Community Services) การบริการสังคม (Social Services) การบริการสาธารณชน (Public Service) และการพัฒนาชุมชน (Community Development) แต่ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้คำว่า “การบริการวิชาการแก่สังคม”

ได้มีผู้ให้ความหมาย การบริการวิชาการแก่สังคม ไว้มากมายพอสรุปได้ดังนี้

ชัยยง พรหมวงศ์ (2522) กล่าวถึงการบริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง การให้บริการวิชาการที่เพิ่มจากภาคปกติ เป็นการเปิดโอกาสให้นักวิชาการและคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยทำประโยชน์ให้กับชุมชน โดยส่วนรวมหรือชุมชนที่มหาวิทยาลัยนั้นตั้งอยู่

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2526) ให้ความหมายของการบริการวิชาการแก่สังคมว่าเป็นลักษณะที่อาจารย์หรือศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันอุดมศึกษาไปร่วมมือกับทบาทโดยตรงกับรัฐบาล วงการธุรกิจหรือวงการอุตสาหกรรม และให้คำปรึกษาหรือทำวิจัยให้กับรัฐบาลหรือองค์กรอื่น ๆ

พงษ์ภิญโญ ธรรมคุณ (2529: 11) ให้ความหมายของการบริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง การจัดกิจกรรมเชิงวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดบริการให้แก่ประชาชนในชุมชน เป็นลักษณะให้การศึกษาพิเศษหรือการศึกษานอกระบบ ตลอดจนการใช้ทรัพยากรของสถาบันด้านองค์บุคคลและองค์วัตถุให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

ทพวงมหาวิทยาลัย (2529) ให้ความหมายของการให้บริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัย/สถาบัน เช่น การฝึกอบรม การสัมมนา การอภิปราย การบรรยาย การประชุม การสาธิต การจัดนิทรรศการ และการให้คำปรึกษาทางวิชาการ เป็นต้น

วราพร พลอยประเสริฐ (2538: 11) ให้ความหมายของการบริการทางวิชาการแก่สังคม หมายถึง กิจกรรมที่สถาบันอุดมศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้บริการแก่ชุมชน เป็นลักษณะให้การศึกษาพิเศษหรือการศึกษานอกระบบ ตลอดจนการใช้ทรัพยากรของสถาบัน ทั้งด้านบุคลากรและวัตถุให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

โกรซิงเจอร์ (Jean Karen Groezinger, 1975) ให้ความหมายของการบริการทางวิชาการแก่สังคม หมายถึง การให้การศึกษานอกระบบ (Informal Education) หรือกิจกรรมที่วิทยาลัยจัดเพื่อชุมชนโดยไม่คิดหน่วยกิต

เมอร์ฟี (Micheal Thomas Murphy, 1975) ให้ความหมายของการบริการทางวิชาการแก่สังคม หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาต่อเนื่องโดยไม่คิดหน่วยกิต เช่น การวิจัยประยุกต์ การให้คำปรึกษา งานพิเศษอื่นๆ และการกระทำใดๆ ที่จัดเพื่อชุมชนโดยเฉพาะ

โนลส์ (Knowles, 1977) ให้ความหมายของการบริการทางวิชาการแก่สังคม หมายถึง กิจกรรมของวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่จัดขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานกับหน่วยงานอื่นหรือทำขึ้นเป็นการส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือชุมชนที่อยู่ใกล้ โดยให้ความรู้พิเศษและเสริมทักษะในการช่วยแก้ปัญหาชุมชน ซึ่งการบริการดังกล่าวจัดขึ้นโดยไม่ได้ค่าตอบแทน

จากความหมายของการบริการวิชาการแก่สังคมที่กล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ดังนี้คือ การบริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง กิจกรรมที่สถาบันอุดมศึกษาจัดขึ้น เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยจัดให้สอดคล้องตามความต้องการของชุมชนและให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างชุมชนกับสถาบันอุดมศึกษา จัดให้ในรูปแบบต่างๆ โดยไม่คิดหน่วยกิต เพื่อประโยชน์ทั้งสถาบันอุดมศึกษาและชุมชนนั้นๆ

1.3 พัฒนาการของงานบริการวิชาการแก่สังคม

งานบริการวิชาการแก่สังคมของไทยเริ่มเกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นแห่งแรก ในช่วงปี พ.ศ. 2495-2496 โดยเสนอแผนปรับปรุงมหาวิทยาลัยเพื่องานบริการวิชาการแก่สังคม มุ่งเน้นเฉพาะการเผยแพร่ความรู้ทางเกษตรเป็นหลักสำคัญ เสนอทางวิทยุ เอกสารและการให้การศึกษาระยะสั้น

ส่วนมหาวิทยาลัยอื่นๆ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ดำเนินการเผยแพร่ความรู้ทางด้านการปกครองและพิมพ์ผลงานวิจัยออกเผยแพร่อย่างกว้างขวาง รวมทั้งเปิดห้องสมุดให้บุคคลภายนอกได้ใช้และพิมพ์วารสารออกเผยแพร่ ต่อมาหลังจากแยกสถาบันเป็นอิสระ คือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ได้ตั้งสำนักงานฝึกอบรมขึ้นในปี พ.ศ. 2501 เพื่อทำหน้าที่ให้บริการวิชาการแก่สังคมอย่างจริงจัง ซึ่งงานบริการวิชาการแก่สังคมในระยะแรกๆ นี้ดำเนินงานอย่างไม่มีระบบ ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน และต่อมาในปี พ.ศ. 2501-2504 ได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก จึงกำหนดบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาให้มีส่วนสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2517 ได้มีการวิเคราะห์และพิจารณาของมหาวิทยาลัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริการวิชาการแก่สังคม ในการสัมมนา เรื่อง “ภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง” ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญโลก โดยมีการแยกพิจารณาในรายละเอียดของความจำเป็น ขอบข่ายและแนวทางในการปรับปรุงงานบริการชุมชน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2526)

สุชาติา ชินะจิตร (2540: 271-273) ได้ให้แนวคิดในการให้บริการวิชาการแก่สังคม ดังนี้

1. การให้ความรู้ด้วยการฝึกอบรม ประกอบด้วย การศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิต (Life-Long education) การศึกษาใหม่ (Re-education) และการศึกษาอันเป็นประโยชน์แก่สังคมทั่วไป
2. การให้บริการวิชาชีพ เช่น การบริการทางการแพทย์ เป็นต้น
3. การให้บริการเพื่อรองรับคุณภาพ ซึ่งเป็นมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับมาตรฐานของสินค้าบางชนิด

วัตถุประสงค์ของงานบริการวิชาการแก่สังคม มี 3 ประการ คือ เป็นการนำวิชาการออกไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นการสร้างประสบการณ์ให้กับบุคลากรโดยเฉพาะอาจารย์ และเป็นแหล่งรายได้ที่ช่วยเสริมรายได้ให้แก่บุคลากร

แนวคิดเรื่องการบริการวิชาการแก่สังคมในต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ในปลายศตวรรษที่ 19 มหาวิทยาลัยมีความคิดที่จะเผยแพร่ความรู้ไปสู่บุคคลภายนอก จึงได้จัดดำเนินการเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การเผยแพร่ความรู้ (University Extension System) ศาสตราจารย์ เจมส์ สจวต (James Stuart) แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ได้จัดชั้นเรียนให้กับกรรมกรขึ้น ในปี ค.ศ. 1867 และในปี ค.ศ. 1885 มหาวิทยาลัยออกฟอร์ดก็เริ่มงานนี้เช่นกัน จากนั้นแนวคิดนี้ก็แพร่หลายไปตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศที่เป็นอาณานิคมหรือเคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษมาก่อน

2. สมาคมการศึกษาของกรรมกร (Worker's Educational Association) เกิดจากกลุ่มกรรมกรได้รวมตัวกันเป็นสมาคม เพื่อจัดกิจกรรมการศึกษาของตนเองขึ้น โดยอาศัยศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยเป็นผู้ช่วยเหลือและเป็นวิทยากร ซึ่งต่อมาภายหลังรัฐบาลเห็นความสำคัญจึงได้ให้เงินสนับสนุนช่วยเหลือ

3. การปาฐกถาสาธารณะ (Public Lecture) มหาวิทยาลัยในอังกฤษต้องการที่จะให้มหาวิทยาลัยเป็นสมบัติของชุมชน โดยให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยมีอิสระในการที่จะเสนอข้อค้นพบ ข้อคิดเห็นและความเห็นต่อสาธารณชน มีเนื้อหาครอบคลุมทั้งด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศิลปะและการเมือง เป็นต้น

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับแนวคิดทางการศึกษาจากประเทศอังกฤษและนำไปพัฒนาจนเป็นแบบแผนของตนเอง ในระยะแรกมีลักษณะคล้ายกับโรงเรียนมัธยมศึกษา ต่อมาจึงได้ปรับปรุงโดยให้หน่วยงานของรัฐบาลและองค์การของบริษัทเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการอบรมระยะสั้นๆ เช่น การประชุม การสัมมนา การให้คำปรึกษา การเปิดห้องสมุดให้บริการ เนื้อหาที่ให้บริการเป็นความรู้ทั่วไป

ลักษณะการบริการแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การศึกษาทางไกล (Extension Education or Geographical Extension) เป็นการให้บริการในรูปแบบของการเผยแพร่กระจายความรู้ให้กว้างขวางออกไปหรือที่เรียกว่ากิจกรรมนอกสถาบัน (Extra-Mural Activities) ประเทศที่นิยมทำกัน คือ สิงคโปร์และฮ่องกง

2. การบริการชุมชน (Community Services or Social Services) อาจารย์ในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาร่วมมือกับรัฐบาล วงการธุรกิจหรืออุตสาหกรรม โดยรับให้คำปรึกษาหรือทำการวิจัยให้กับรัฐบาลและองค์การอื่น ๆ

3. การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education or Chronological Extension) รูปแบบนี้มุ่งให้สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของสังคมให้ทุกคนมีโอกาสได้ใช้ประโยชน์และได้รับประโยชน์

อย่างเต็มที่จากสถาบัน (ไพฑูริย์ สนิลารักษ์, 2526 และ จอห์น เอส.บรูแบชเชอร์, วิลลิส รุติ แพลโดย จันทรเพ็ญ เชื้อพานิช และ สุมิตรา อังวัฒนกุล, 2526)

การพัฒนาการอุดมศึกษาในยุโรป เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น โปรแกรมที่ให้ ได้แก่ ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านเทคโนโลยี และการพัฒนาอุตสาหกรรม นโยบายของมหาวิทยาลัยมีอาจารย์รับ บทบาทเป็นผู้นำในการดำเนินการและสนับสนุนผู้นำกลุ่มในชุมชน (Goddard, 1997: 21)

จะเห็นได้ว่างานบริการวิชาการแก่สังคมได้มีการพัฒนามากขึ้นจากภายในสถาบันสู่สังคมชุมชนใน รูปแบบต่างๆ และเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย เข้ามาใช้มากยิ่งขึ้นด้วย

1.4 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดวิสัยทัศน์การศึกษาไทยที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และมีนโยบายการจัดการศึกษาและภารกิจอื่นๆ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึง จำเป็นต้องจัดการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา โดยกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการ ศึกษาแห่งชาติ, 2540)

พจน์ สะเพียรชัย (2540: 28) ได้ให้แนวทางการพัฒนาอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนา ประเทศ โดยมีนโยบายด้านการบริการวิชาการ ดังนี้

1. พัฒนางานบริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาให้มีความหลากหลายในรูปแบบ วิธีการ สาระ และกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การงานและสภาพแวดล้อมของประชาชน
2. ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่เป็นศูนย์สรรพวิทยาการของชุมชน เพื่อกระตุ้นศักยภาพ การเรียนรู้ของสังคมและเพื่อสร้างสภาพสังคมสารสนเทศที่ประชาชนสามารถเข้าถึงข่าวสารข้อมูลได้โดยง่าย
3. พัฒนาองค์กรบริการวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาให้มีความพร้อมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านทรัพยากร บุคลากรและวิธีการดำเนินงาน
4. พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการให้บริการวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับหน่วยงาน ภายนอก
5. เสริมบทบาทของสื่อมวลชนในการอุดมศึกษา ในฐานะเครื่องมือเผยแพร่ความรู้และค่านิยม ทางสังคมไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่กว้างขวาง

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 (2535-2539) ในด้านการบริการวิชาการ ได้กำหนดให้ขยายขอบเขตการให้บริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงประโยชน์ในอันที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานและสิ่งแวดล้อม โดยร่วมมือกับองค์กรภายนอกและสื่อมวลชนให้ปรับปรุงกลไกบริการชุมชนให้ดีขึ้น ให้รวมภารกิจการบริการวิชาการไว้ในภารกิจค้ำคูณตอบแทนด้วย (ภิญโญสาร, 2533: 77)

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (2540-2544) ทบวงมหาวิทยาลัยได้ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐให้จัดตั้งหน่วยงานเพื่อให้บริการวิชาการแก่สังคมเพิ่มมากขึ้น ลักษณะการให้บริการต่างๆ ไป คงเป็นไปตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของแต่ละมหาวิทยาลัย/สถาบัน และยังได้มีความร่วมมือกับภาคเอกชนในการจัดตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่บริการวิชาการและได้เริ่มขยายการให้บริการประชาชนทั่วไป โดยผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2539 : 4)

แผนพัฒนาการสภากาชาด ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2540-2542) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และกำหนดแผนงาน/งาน ในด้านงานเผยแพร่ความรู้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการด้านต่างๆ แก่สมาชิกสภากาชาด และเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนทั่วไป โดยกำหนดกิจกรรมต่างๆ และผู้รับผิดชอบไว้ในแต่ละกิจกรรม (พรจันทร์ สุวรรณชาติ, 2540)

นโยบายตามแผนพัฒนาการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์

แผนพัฒนาการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 (2535-2539) ได้กำหนดนโยบายด้านการบริการวิชาการแก่สังคมไว้ดังนี้ “การขยายขอบเขตการให้บริการวิชาการด้านการพยาบาลและสุขภาพอนามัย ของสถาบันการศึกษาพยาบาล ให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น โดยเน้นการประสานงานและการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ” ซึ่งมีเป้าหมายทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ดังนี้

เป้าหมายเชิงปริมาณ

1. จัดบริการวิชาการที่ให้ประโยชน์โดยตรงด้านสุขภาพอนามัยต่อสังคมอย่างน้อยสถาบันละ 3 โครงการต่อปี
2. จัดสรรงบประมาณ เพื่อดำเนินการกิจกรรมด้านบริการอย่างน้อย ร้อยละ 5 ของงบประมาณดำเนินงานประจำปีของสถาบัน
3. จัดโครงการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างผู้ปฏิบัติงานด้านบริการวิชาการและผู้แทนองค์กรในชุมชน เพื่อพัฒนาปรับปรุงงาน อย่างน้อย สถาบันละ 1 โครงการต่อปี

เป้าหมายเชิงคุณภาพ

1. ให้มีกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อมวลชนต่างๆ เช่น สถานีวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสื่ออื่นๆ
2. จัดให้มีเครือข่ายสารสนเทศด้านการบริการทางวิชาการระหว่างสถาบันการศึกษาพยาบาล (คณะอนุกรรมการทำงานศึกษาความต้องการบุคลากรสาขาพยาบาลศาสตร์ของทบวงมหาวิทยาลัย, 2534 อ้างถึงใน วราพร พลอยประเสริฐ, 2538: 14)

จากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติและแผนการศึกษาระดับอุดมศึกษาและแผนพัฒนาการศึกษาพยาบาลศาสตร์ได้มีการกำหนดนโยบายด้านการบริการวิชาการแก่สังคมไว้ แต่เป็นนโยบายในลักษณะกว้างๆ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาและมีการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการให้บริการวิชาการแก่สังคมระหว่างหน่วยงานมากยิ่งขึ้น

1.5 ประเภทกิจกรรม เนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการ

ประเภทกิจกรรม

มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาได้จัดกิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคม ได้หลายรูปแบบ และมีวิธีการให้บริการที่หลากหลาย ได้แก่ (วราภรณ์ บวรศิริ, 2540 : 61-62 และสถิตย์ กองคำ, 2523: 11-13)

1. การสอน เช่น การสอนให้หน่วยราชการต่างๆ ที่ขอมา และจัดสอนให้แก่บุคคลทั่วไปในสถาบันหรือนอกสถาบัน
2. การฝึกอบรมให้ความรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการ
3. การบรรยาย การจัดปาฐกถา เช่น เชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยาย
4. การจัดอภิปราย ประชุม และสัมมนา หัวข้อเรื่องที่จัดจะเป็นที่สนใจของสังคมในขณะนั้น
5. การจัดนิทรรศการทางวิชาการ
6. การเผยแพร่ความรู้ต่างๆ จากเอกสาร ข้อมูลข่าวสาร
7. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์
8. การปฏิบัติงานในท้องถิ่น โดยอาจารย์และนิสิตนักศึกษาาร่วมกันออกไปให้บริการแก่ประชาชน ในรูปของการสอน การฝึกอบรม การให้คำแนะนำปรึกษา เป็นต้น
9. การเป็นที่ปรึกษาขององค์กรเอกชนหรือหน่วยราชการ
10. การบริการด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์และอาคารสถานที่

11. การให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิค การค้นคว้า วิจัย การวิเคราะห์ทดสอบ การทดลองและออกแบบประดิษฐ์

สุชาติา ชินะจิตร (2540 : 274 –277) ได้แบ่งรูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมไว้ ดังนี้

1. การฝึกอบรม อาจเป็นระยะสั้นหรือระยะยาว หรืออาจจัดแบบทางไกลควบคู่กับการเข้าในโปรแกรม residential สิ่งสำคัญคือ การออกแบบหลักสูตรหรือโปรแกรมต้องคำนึงถึงระดับความรู้ กลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และรูปแบบการถ่ายทอดความรู้
2. Residential Program เป็นการอบรมที่ได้จัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เข้าไปด้วย เช่น การชมโรงงาน การไปดูงานต่างประเทศ ซึ่งวิธีนี้เหมาะสมสำหรับหลักสูตรที่มีการศึกษาระณีเฉพาะที่เป็นเรื่องของท้องถิ่น
3. สื่อและสิ่งพิมพ์ เป็นบริการวิชาการในวงกว้าง เป็นการเผยแพร่ข่าวสารส่งเสริมวิชาการและความรู้ทั่วไป เช่น สถานีวิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ผ่านระบบคมนาคม
4. การให้คำปรึกษาการวิเคราะห์ตัวอย่างและการวิจัยเพื่อแก้ปัญหา ส่วนใหญ่จะมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ที่สังคมธุรกิจอุตสาหกรรม เช่น โรงงานผลิตยา
5. นิทรรศการและการแสดง เช่น นิทรรศการถ่ายภาพ การแสดงศิลปะ
6. รูปแบบในอนาคต ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้รูปแบบการศึกษารวมทั้งการบริการวิชาการเปลี่ยนไป เช่น การใช้สัญญาณดาวเทียม

รูปแบบการให้บริการของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จัดเป็นโปรแกรมศูนย์กลางสำหรับระบบขยายการศึกษาทางด้านอาชีพและการศึกษาผู้ใหญ่ เปิดโอกาสให้มีการฝึกฝนวิชาชีพที่เป็นที่ต้องการของประเทศที่กำลังเจริญ และเปิดสาขาวิชาชำนาญพิเศษตามความต้องการในยุคเทคโนโลยี (จอห์น เอส. บรูเบคเซอร์ และวิลลิส รูดิ แพลโต โดย จันทรเพ็ญ เชื้อพานิช และสุมิตรา อังวัฒนกุล ,2526)

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐประเภทจำกัดรับและไม่จำกัดรับจะให้บริการวิชาการแก่สังคมได้กว้างขวางโดยเฉพาะการใช้ระบบสื่อการสอนทางไกลทุกรูปแบบ กิจกรรมที่ให้มีหลายรูปแบบ รูปแบบเดิมคือการเผยแพร่ความรู้ การฝึกอบรม การศึกษาต่อเนื่องและการให้บริการทางการแพทย์พยาบาล ส่วนรูปแบบใหม่ซึ่งมีแนวโน้มขึ้นเรื่อยๆ คือ การให้คำปรึกษาแนะนำและช่วยเหลือด้านเทคนิคและการวิจัยทดสอบ การทดลอง การออกแบบประดิษฐ์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โครงการความร่วมมือและการสนับสนุนจากต่างประเทศ

สถาบันอุดมศึกษาเอกชน การบริการวิชาการแก่สังคมเป็นไปอย่างจำกัดเมื่อเทียบกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐแล้วมีไม่มากนัก เพิ่งเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2524 สถาบันอุดมศึกษาเอกชนรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคมและร่วมประสานงานกับทบวงมหาวิทยาลัย มีคณะกรรมการวิชาการซึ่งเป็นผู้แทนของแต่ละสถาบันจัด

ดำเนินการในลักษณะเป็นโครงการดังนี้ คือ โครงการอบรมสัมมนา โครงการวิจัย โครงการประชุมวิชาการ ประจำปี และโครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข สถาบันวิชาชีพเฉพาะของรัฐ การให้บริการวิชาการของสถาบันเหล่านี้ มีหลากหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่จัดในรูปของโครงการและ กิจกรรมต่างๆ รูปแบบที่ให้จะเป็นในลักษณะการจัดอบรม การสัมมนา การบรรยายพิเศษ การประชุมวิชาการ การให้คำปรึกษา การเป็นวิทยากร การฝึกอบรมปฏิบัติการ การจัดทำวารสาร การเผยแพร่ความรู้ทางสื่อสาร ทางไกล คิวเทียม และการให้บริการในชุมชน

สถาบันวิชาชีพเฉพาะของเอกชนมี 2 สถาบัน คือ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (Asian Institute of Technology) รูปแบบที่ให้บริการจะจัดเป็นโครงการอบรมระยะสั้นและดำเนินการโดยศูนย์วิชาการต่างๆ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งมี 2 แห่ง คือ สภาการศึกษามหาเมฆราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งนี้ มีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ทางศาสนาแก่ประชาชนทั่วไปทั้งชาวพุทธและ ชาวต่างประเทศ และส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ รูปแบบการให้บริการ ได้แก่ การเทศน์ ปาฐกถา สันทนา ธรรม บรรยายธรรม เล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอบปัญหาธรรมทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือธรรมะ วารสารธรรม จักษุ นิตยสารพุทธจักร จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โครงการอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน โครงการ อบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น และเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศและต่างประเทศ เช่น วัดไทยในประเทศอินเดีย สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

เนื้อหาที่ให้บริการ

เนื้อหาที่ให้บริการ ได้มีผู้เสนอไว้หลายท่าน ดังนี้

ภิญโญ สาร (2518) ได้เสนอว่า “งานบริการวิชาการแก่ชุมชนที่สถาบันอุดมศึกษาควรจัดให้ บริการชุมชนเป็นเรื่องเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ การปกครอง การเมือง เศรษฐศาสตร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจทั่ว ไป เกษตรศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชีพของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เทคโนโลยีได้แก่วิชาชีพและ การช่างทั้งหลาย เรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมและชีวิตครอบครัว”

สวัสดิ์ บันเทิงสุขและคณะ(2523) ได้ศึกษาบทบาทการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนของมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ พบว่าการให้บริการด้านสาธารณสุข อยู่ในอันดับมากที่สุด

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2529) ได้จัดสัมมนาเรื่อง สภาพปัญหาและความต้องการด้านบริการวิชาการ ของชุมชนภาคเหนือตอนบน เนื้อหาที่ให้บริการ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ประเพณี กฎหมาย โภชนาการ การวางแผนครอบครัว การประกอบอาชีพต่างๆ และปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน

เทลบอดท์ (Talbott, 1976: 86) ได้จัดโปรแกรมให้ความรู้กับประชาชนในสหรัฐอเมริกา โดยมีรูปแบบและเนื้อหา ดังนี้

1. การให้คำปรึกษาด้านการศึกษาและวิชาชีพ
2. การฝึกอบรมด้านมนุษยสัมพันธ์กับนโยบายการทำงาน
3. การศึกษาต่อเนื่องสำหรับนักโทษ
4. การพัฒนาความเป็นผู้นำชุมชน
5. การให้คำปรึกษาด้านอาชีพและการศึกษาสำหรับผู้หญิง
6. การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ
7. การจัดกิจกรรมผ่อนคลายสำหรับผู้เกษียณอายุ
8. การสัมมนาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ
9. การสัมมนาเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง

บาร์เทส (Barthes, 1973 อ้างถึงใน Maunder, 1991: 110) กล่าวถึงรูปแบบหรือประเภทของงานบริการวิชาการแก่สังคมที่เป็นระบบสื่อสาร ไม่เพียงแต่การใช้คำพูดเท่านั้น ยังประกอบด้วย ศิลปะ ภาพยนตร์ รูปภาพ รายงาน หนังสือพิมพ์ และสื่ออื่น ๆ ที่สนับสนุนและส่งเสริมการพูด

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐประเภทจำกัดรับในส่วนภูมิภาคจะเป็นหน่วยงานหลักในการให้บริการทางวิชาการที่ครอบคลุมทุกสาขาวิชา ส่วนประเภทไม่จำกัดรับจะปฏิบัติงานด้านนี้ได้กว้างขวางโดยเฉพาะการใช้ระบบสื่อการสอนทางไกลทุกรูปแบบ พร้อมทั้งมีโครงการร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรของรัฐและเอกชน แต่การให้บริการยังมีลักษณะจำกัดตามสาขาที่เปิดสอน เนื้อหาที่ให้บริการจะเน้นด้านสุขภาพอนามัย การเกษตร การพัฒนาชนบท การแก้ปัญหาความยากจนและการพัฒนาอาชีพของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาความรู้และงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ

สถาบันอุดมศึกษาเอกชน จะให้บริการตามสาขาที่เปิดสอนซึ่งค่อนข้างคล้ายคลึงกับมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ

สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข สถาบันวิชาชีพเฉพาะของรัฐ จะให้บริการตามสาขาวิชาที่เปิดสอน เช่น สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเน้นการอบรมทางเทคโนโลยี ด้านพีซีไร์ เผยแพร่ความรู้ด้านวิชาชีพ พัฒนาชนบท วิทยาลัยพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข เน้นการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการทางด้านสุขภาพอนามัยและการสาธารณสุข

สถาบันวิชาชีพเฉพาะของเอกชน ได้แก่ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย จะให้บริการเกี่ยวกับการจัดการเกษตรและแหล่งน้ำ การพัฒนาชนบท การฝึกอบรมการจัดการ เทคโนโลยีการพลังงานและเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศในภูมิภาค ส่วนมหาวิทยาลัยสงฆ์ จะเน้นให้บริการเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและการพัฒนาท้องถิ่น

กลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการ

สุชาติา ชินะจิตร (2540: 274-277) ได้จัดแยกกลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการวิชาการแก่สังคม ได้ดังนี้

1. ศิษย์เก่า กิจกรรมบริการวิชาการให้แก่ศิษย์เก่าจะช่วยให้บัณฑิตได้พัฒนาความรู้ให้ทันสมัย และ ทำความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้ตลอดชีวิต และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่ากับวิทยาลัย

2. กลุ่มที่ใช้วิชาการ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นบัณฑิตในสาขานั้นๆ แต่ใช้วิชาการในการปฏิบัติงานด้วยความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการที่เกิดขึ้น บางคนอาจต้องหันไปศึกษาสิ่งที่ไม่เคยเรียนมาก่อน เช่น การใช้คอมพิวเตอร์หรือความรู้ทางบริหารจัดการ เป็นต้น

3. กลุ่มผู้บริหารระดับกลางและระดับสูง เป็นกลุ่มผู้ประกอบอาชีพโดยใช้วิชาชีพมาระยะหนึ่งแล้ว กำลังจะผันไปเป็นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีความรู้ในการบริหารกิจการและเข้าใจในหลักการต่าง ๆ แต่ไม่ถึงขั้นที่จะต้องลงมือปฏิบัติเอง

4. สังคมทั่วไปที่ต้องการความรู้ ทั้งความรู้ทั่วไปเพื่อระดับสติปัญญาของผู้แสวงหาความรู้และความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต แม้แต่คนที่เกษียณอายุราชการแล้วก็ยังต้องการมีความรู้และสนุกกับความรู้อีก

5. กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา แต่จำเป็นต้องใช้ความรู้ เช่น การจัดอบรมภาษาอังกฤษให้คนขับแท็กซี่ กลุ่มคนพิการ เป็นต้น

6. สังคมธุรกิจอุตสาหกรรม เป็นกลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากความเป็นแหล่งวิชาการของมหาวิทยาลัยได้อย่างดีและนับวันความต้องการยิ่งทวีขึ้น เพราะกิจการต่างๆ มีความต้องการใช้วิชาการเข้าไปแก้ปัญหาและพัฒนาสูงขึ้น กลุ่มนี้มีแรงผลักดันให้หันมาใช้วิชาการเพื่อความอยู่รอดของกิจการประกอบกับเป็นกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเอื้ออำนวย

7. สังคมโลกและภูมิภาค การติดต่อกับต่างประเทศมีทั้งส่วนของการเป็นผู้รับและการเป็นผู้ให้ กิจกรรมบริการวิชาการที่ออกสู่สังคมโลกหรือภูมิภาคนั้น นอกจากจะเป็นการถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาคนแล้ว การมีกิจกรรมร่วมกันยังเป็นการสร้างทัศนคติและความเข้าใจอันดีต่อกันด้วย

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐประเภทจำกัดรับและไม่จำกัดรับ ในส่วนกลางกลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการเน้นประชาชนในเมืองในอาณาบริเวณที่สถาบันนั้นตั้งอยู่เป็นหลัก การพัฒนาอาชีพและแหล่งเสื่อมโทรมต่างๆ ในส่วนภูมิภาคกลุ่มเป้าหมายเน้นเกษตรกรและคนในท้องถิ่น

สถาบันอุดมศึกษาเอกชน กลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการเน้นกลุ่มประชาชนในแหล่งที่ตั้งสถาบันและบริเวณใกล้เคียง

สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข สถาบันวิชาชีพเฉพาะของรัฐ กลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการ คือ ประชาชนในท้องถิ่นและนอกเขตท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

สถาบันวิชาชีพเฉพาะของเอกชน ได้แก่ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย มีกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนทั่วไปและกลุ่มนักวิชาการ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ

จะเห็นว่าการบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา สถาบันหรือมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ จะมุ่งไปสู่การสอนระดับสูง การวิจัย และให้บริการในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ในระดับวิทยาลัย ส่วนใหญ่จะให้บริการเฉพาะในเขตพื้นที่ที่สถาบันนั้นๆ ตั้งอยู่หรือท้องถิ่นใกล้เคียงและปัจจุบันมีการสื่อสารทางไกลผ่านดาวเทียม กิจกรรมที่ให้บริการมีหลายรูปแบบ เนื้อหาที่ให้บริการส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เปิดสอนหรือสถาบันนั้นๆ เชี่ยวชาญและเป็นเรื่องที่ทันกับเหตุการณ์ ปัจจุบันตรงตามความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นๆ กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนทั่วไป รวมทั้งบุคลากรในหน่วยงานด้วย จึงนับได้ว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งความรู้ที่ใหญ่ที่สามารถถ่ายทอดและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ

1.6 ปัญหาและอุปสรรคของการบริการวิชาการแก่สังคม

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการให้บริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา พบปัญหาและอุปสรรค ดังนี้ คือ

ชัยวัฒน์ บุญจิก (2527) ได้ศึกษาบทบาทของอาจารย์วิทยาลัยครูในกลุ่มวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และศิริชัย อิศสระโชติ ได้ศึกษาบทบาทการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้ พบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน คือ การขาดแคลนงบประมาณ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ และผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญต่อการบริการวิชาการแก่ชุมชนเท่าที่ควร

ทบวงมหาวิทยาลัย (2530: 7) ได้ศึกษาบทบาทและผลสัมฤทธิ์ของสถาบันอุดมศึกษาของไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พบปัญหา คือ การให้บริการให้โดยไม่คำนึงถึงความต้องการของประชาชน ขาดการประสานงานและความร่วมมือระหว่างสถาบันกับหน่วยงาน ขาดกลไกกำกับงานและการติดตามประเมินผล ขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร และที่สำคัญคือ ขาดระบบการจูงใจ

วราพร พลอยประเสริฐ (2538) ได้ศึกษาการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความคาดหวังของผู้บริหารและวิทยากรเกี่ยวกับการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

พบปัญหามากที่สุดคือ การขาดอัตรากำลัง รองลงมาคือ การขาดงบประมาณ และวิทยากรที่มีงานสอนมาก ไม่มีเวลาให้บริการวิชาการแก่สังคม

จากแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 ช่วง 2 ปี แรกที่ต่อเนื่องมาจากฉบับที่ 6 พบปัญหาด้านความคล่องตัวในการบริหารทั้งการบริหารทั่วไป บริหารงบประมาณ บริหารบุคคลและที่สำคัญคือการขาดแคลนอาจารย์ซึ่งไม่สามารถสร้างบุคลากรใหม่ทดแทนบุคลากรอาวุโสที่กำลังจะเกษียณอายุราชการ (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย , 2539 : 8)

กระทรวงสาธารณสุข ยังไม่ได้แยกประเด็นปัญหาภารกิจทั้ง 4 อย่างชัดเจน แต่พบปัญหาด้านประกันคุณภาพการศึกษาซึ่งมาจากสาเหตุสำคัญ คือ การขาดแคลนอัตรากำลังอาจารย์พยาบาล การบริหารจัดการภายในสถานพยาบาลความคล่องตัว และงบประมาณไม่เพียงพอ (คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาของวิทยาลัย กระทรวงสาธารณสุข, 2541: 9)

โฮว์คคอม (Holcomb , 1976: 105) ได้กล่าวถึงประเด็นปัญหาของการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนไว้ 5 ประการ คือ งบประมาณ การบริหารจัดการ การเติบโตอยู่ในวงจำกัด มาตรฐานทางวิชาการ และบทบาทของผู้นำองค์กร

เทลบอตต์ (Talbot , 1976: 87) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาในการให้บริการวิชาการแก่สังคม ได้แก่

1. ความต้องการของชุมชน
2. การประสานงานระหว่างชุมชนกับองค์กร
3. ประสิทธิภาพของผู้นำและแผนงาน
4. สนธิสัญญาของสถาบัน
5. การประสานงานระหว่างสถาบัน

จาก 5 องค์ประกอบที่กล่าวข้างต้น มีสาเหตุดังต่อไปนี้ คือ

1. การวางแผนงานที่ไม่ดีและการกำหนดเป้าหมายที่ไม่ชัดเจน
2. การขาดแหล่งเงินทุน
3. ความไม่แน่นอนเกี่ยวกับแหล่งเงินทุนในอนาคต
4. ขาดการประสานงานระหว่างชุมชนกับองค์กร
5. ชุมชนมีความเฉื่อยชา

สรุป การบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา เป็นภารกิจหนึ่งในสี่ภารกิจที่สำคัญของอุดมศึกษาที่มีมานานแล้วในการให้บริการวิชาการแก่สังคม แต่ยังไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งวิธีการ

ให้บริการมีหลากหลายรูปแบบและเนื้อหาที่ให้บริการจะเป็นไปตามที่สถาบันนั้นๆเปิดสอน ให้บริการแก่ประชาชนโดยไม่จำกัดท้องถิ่น และกลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการเน้นกลุ่มประชาชน ปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ การขาดอัตรากำลัง การขาดงบประมาณ ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องหาแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวซึ่งโคแกนและคณะ (Kogan et al, 1994) ได้กล่าวถึง ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันต้องคำนึงถึงงานด้านการบริการวิชาการที่มีหลากหลาย ซึ่งอาจจัดเป็นสาขาวิชาหรือวิชาชีพก็ได้และมีการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษาและการมีส่วนร่วมของประชาชน งานบริการวิชาการที่ปฏิบัติกันมานั้นพบปัญหาในระบบสังคมกับสถาบันอุดมศึกษาไม่เป็นไปในแนวเดียวกัน และเรื่องเวลาในการให้บริการ ดังนั้น สถาบันจึงต้องกำหนดพันธกิจขององค์กร ผู้บริหารมีหน้าที่รับผิดชอบในงานบริการวิชาการ ซึ่งเป็นภารกิจต่อจากการสอนและการวิจัย และเป็นบทบาทที่สถาบันคาดหวังให้เกิดตั้งแต่ในอดีตจนปัจจุบัน

2. การบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ภาคกลาง

ในปี พ.ศ. 2540 กระทรวงสาธารณสุขโดยสถาบันพระบรมราชชนก มีนโยบายด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ให้ทุกวิทยาลัยจัดดำเนินการในเรื่องนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาภารกิจของสถาบันและสร้างความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเพื่อเป็นหลักประกันในการผลิตบุคลากรทางสาธารณสุขให้มีคุณภาพ อันนำไปสู่การให้บริการที่มีคุณภาพแก่ประชาชน เนื่องจากที่ตั้งของวิทยาลัยทั้ง 44 แห่ง กระจายอยู่ทั่วประเทศ จึงได้มีการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายในภูมิภาคเดียวกัน ซึ่งมีทั้งหมด 4 เครือข่าย คือ เครือข่ายภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ซึ่งวิทยาลัยเครือข่ายภาคกลาง มีจำนวนทั้งหมด 16 แห่ง เป็นวิทยาลัยพยาบาลที่เปิดสอนหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ 4 ปี จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครทุ่งโพธิ์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครพนม วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสวรรคต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี และวิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้าเพชรบุรี วิทยาลัยเครือข่ายภาคกลางมีจำนวนมากกว่าเครือข่ายอื่นๆ ส่วนมากเป็นวิทยาลัยพยาบาลที่เปิดดำเนินการมากกว่า 30 ปีขึ้นไป และเป็นสถาบันอุดมศึกษาในฐานะสถาบันสมทบกับคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งวิทยาลัยส่วนใหญ่มีมาตรฐานแตกต่างกันมาก สถาบันพระบรมราชชนกจึงกำหนดแนวทางเพื่อพัฒนาวิทยาลัยให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับขององค์กรที่เกี่ยวข้อง (กาญจนา สันติพัฒนาชัย, 2541: 33-39 ในคู่มือประกันคุณภาพการศึกษาของวิทยาลัยเครือข่ายภาคกลาง กระทรวงสาธารณสุข, 2541: 3) ดังนั้นวิทยาลัยเครือข่ายภาคกลางจึงได้ร่วมมือกัน โดยมีวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี เป็นประธานเครือข่ายได้ร่วมมือกันดำเนินงาน โครงการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาอาศัยกรอบแนวคิดในการกำหนด

องค์ประกอบการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้พันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาเป็นแนวทางและกำหนดองค์ประกอบย่อย 3 งาน ได้แก่ งานบริการวิชาการและวิชาชีพ งานสาธารณสุขุสชาติ และงานชุมชนสัมพันธ์ ในแต่ละงานจะครอบคลุมนโยบายด้านการบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการ การการจัดสรรงบประมาณ ประเภทกิจกรรม และการประเมินผล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ (คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา ของวิทยาลัยเครือข่ายภาคกลาง กระทรวงสาธารณสุข, 2541)

1. งานบริการวิชาการและวิชาชีพ

วิทยาลัยพยาบาล มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานบริการวิชาการและวิชาชีพ เป็นผู้รับผิดชอบประกอบด้วยอาจารย์ทุกภาควิชา เพื่อทำหน้าที่จัดทำแผนและดำเนินงาน งบประมาณได้จากการจัดสรรจากวิทยาลัยพยาบาลส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ทั้งนี้มีการกำหนดทำโครงการเผยแพร่ความรู้และให้บริการด้านสุขภาพแก่ประชาชนอย่างน้อย 1 โครงการ/ปี มีการสนับสนุนให้บุคลากรในวิทยาลัยเป็นวิทยากรหรือที่ปรึกษาด้านสุขภาพและด้านวิชาการแก่บุคคลและสถาบันอื่นๆ นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการให้คำแนะนำและ/หรืออบรมทางวิชาการแก่บุคลากรทางสาธารณสุข วิทยาลัยพยาบาลได้จัดทำวารสารของวิทยาลัยพยาบาลปีละ 2 ฉบับ และดำเนินการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวิชาชีพ โดยจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการศึกษาวิชาชีพการพยาบาลและความก้าวหน้าทางการศึกษาของวิชาชีพหรือจัดแนะแนวในโรงเรียน เมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานของแต่ละกิจกรรมหรือโครงการ คณะกรรมการดำเนินงานมีการประเมินผลโดยการจัดทำรายงานทุกกิจกรรมหรือโครงการ

2. งานชุมชนสัมพันธ์

วิทยาลัยพยาบาล ได้จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบชุมชนสัมพันธ์ เพื่อจัดทำแผนและดำเนินงานร่วมกับชุมชน โดยได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งจากวิทยาลัยและได้รับเงินสนับสนุนส่วนหนึ่งจากการบริจาคของหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน คณะกรรมการดำเนินงาน จัดทำแผนงานอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนในปัจจุบัน และมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลจากวิทยาลัยพยาบาลให้กับองค์กรในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานดังกล่าว จึงได้กำหนดโครงการที่ทำร่วมกับชุมชนไม่น้อยกว่า 1 โครงการ/ปี หลังจากสิ้นสุดโครงการแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานได้นำปัญหาและอุปสรรคที่พบมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขโครงการที่จะทำต่อไป และเผยแพร่ผลการดำเนินงานในวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์ตลอดจนสื่อต่าง ๆ เป็นระยะๆ

3. งานสาธารณสุขุสชาติ

วิทยาลัยพยาบาล ได้จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบงานสาธารณสุขุสชาติประกอบด้วยผู้อำนวยการ ผู้อำนวยการและหัวหน้าภาควิชาเพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายควบคุมการดำเนินงานมอบหมายงานและ

ควบคุมการใช้จ่ายเงินให้เป็นไปตามระเบียบ มีเกณฑ์คัดเลือกบุคลากรเข้าทำงาน ซึ่งดำเนินการสอบคัดเลือก โดยกรรมการฝ่ายจัดหาบุคลากร เพื่อให้ได้คุณสมบัติตามที่กำหนด จัดสถานที่ที่เอื้อต่อการดำเนินงานให้มีลักษณะเฉพาะสำหรับผู้รับบริการ การจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งได้รับงบประมาณจากวิทยาลัยพยาบาล และอีกส่วนหนึ่งได้รับจากผู้รับบริการ โดยจ่ายค่าบริการเป็นรายเดือน กำหนดให้มีการจัดบริการสาธารณสุข สาธิตอย่างน้อย 1 รูปแบบ และมีการประเมินผลการดำเนินงานทุก 6 เดือน

วิทยาลัยพยาบาลทำหน้าที่ผลิตพยาบาลวิชาชีพให้กับระบบบริการสุขภาพ ซึ่งปัจจุบันและอนาคต ความคาดหวังของสาธารณสุขชนต่อบริการด้านสุขภาพและการให้บริการพยาบาลจะทวีความซับซ้อนขึ้นจาก ปัญหาสุขภาพและโรคที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการดูแลรักษาและความรอบรู้ของผู้ใช้บริการมีมากขึ้น เนื่องจากการยกระดับการศึกษาของประชาชนที่สูงขึ้นวิชาชีพพยาบาลยังเป็นที่ต้องการและจำเป็นในสังคม โดยเฉพาะการปรับนโยบายการบริการสุขภาพที่เน้นการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค ซึ่งต้องการพยาบาลในทุกส่วนของบริการสาธารณสุขและอาจต้องการเพิ่มขึ้นในภาคอุตสาหกรรม การผลิต สถานประกอบการ ในการดูแลสุขภาพที่บ้าน ดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง (คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา ของวิทยาลัยเครือข่ายภาคกลาง กระทรวงสาธารณสุข, 2541: 3-4)

จากการวิเคราะห์พื้นฐานของงานสาธารณสุข จะพบว่า ประชาชนมีธรรมชาติของความต้องการที่หลากหลายด้านสุขภาพและนับวันจะเพิ่มมากขึ้น ไม่มีที่สิ้นสุดตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ ความต้องการที่หลากหลายนี้เกิดขึ้นตามความแตกต่างของสภาพพื้นที่ ท้องถิ่น บุคคล ความเชื่อ พฤติกรรม วิทยาการและเทคโนโลยี นอกจากนี้ยังเกิดจากข้อมูลและสารสนเทศจากสื่อต่างๆ ตลอดจนระบบบริการในรูปแบบต่างๆที่มีส่วนกระตุ้นความต้องการของประชาชน (สุริยะ วงศ์คงคาเทพ, 2540: 168) ดังนั้น การให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล ภาคกลาง จึงพิจารณาตามสภาพปัญหา ความต้องการของท้องถิ่นที่สอดคล้องกับพื้นฐานของประชาชน โดยอาศัยแนวคิดดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันวิทยาลัยพยาบาลส่วนใหญ่ ให้บริการในรูปแบบโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เนื้อหาที่เป็นความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย โรคภัยไข้เจ็บของประชาชนทั่วไป ปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โรคระบาดตามฤดูกาล ปัญหาเรื้อรังที่ต้องการดูแลต่อเนื่อง และอุบัติเหตุอุบัติภัยต่างๆ (กาญจนา จันทรไทย, 2540: 42-47)

จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข พบว่า วิทยาลัยพยาบาลส่วนใหญ่มีนโยบายในด้านการบริหารจัดการเกี่ยวกับการให้บริการวิชาการแก่สังคม ดังนี้

1. การบริหารจัดการ วิทยาลัยพยาบาลส่วนใหญ่มีการจัดตั้งคณะกรรมการ โดยให้อาจารย์ในแต่ละภาควิชารับผิดชอบ บางวิทยาลัยจัดให้อาจารย์เป็นรายบุคคลรับผิดชอบ และบางวิทยาลัยจัดให้มีหัวหน้างานเป็นผู้รับผิดชอบ

2. งบประมาณ ส่วนใหญ่เป็นงบประมาณจากรัฐบาลที่จัดสรรให้แก่วิทยาลัย บางส่วนจากองค์กรที่ร่วมมือกันจัดทำโครงการ บางส่วนจากผู้รับบริการ และบางส่วนของเงินสนับสนุนจากสถาบันพระบรมราชชนก หรือ NGO

3. ประเภทกิจกรรม กิจกรรมและวิธีการให้บริการมีหลายรูปแบบ เช่น การอบรม การบรรยาย การประชุมทางวิชาการ การจัดนิทรรศการ การให้บริการหน่วยเคลื่อนที่ การให้คำปรึกษา การเป็นวิทยากร วารสารของวิทยาลัยและการให้ความรู้ทางไกลผ่านดาวเทียม จัดทำในลักษณะที่เป็นโครงการและกิจกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นงานบริการวิชาการในการเผยแพร่ความรู้ เช่น การแนะนำแนวทางสู่วิชาชีพพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข การให้สารสนเทศด้านการดูแลสุขภาพตนเองแก่สาธารณสุขชน โดยผ่านทางสื่อวิทยุ กิจกรรมกวาดล้างโปลิโอ ที่เป็นโครงการ เช่น โครงการสาธารณสุขรุ่นใหม่ร่วมใจด้านภัยบุรี โครงการสอนคอมพิวเตอร์เบื้องต้น วิทยาลัยบางแห่งได้ดำเนินการงานสาธารณสุขสาธิตอยู่แล้ว เช่น วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนราธิวาส ได้เปิดศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนและชมรมผู้สูงอายุ ส่วนงานชุมชนสัมพันธ์ วิทยาลัยบางแห่งได้เริ่มดำเนินการแล้ว เช่น วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรีระฐิติยา ได้จัดกีฬาสัมพันธ์ระหว่างวิทยาลัยพยาบาลกับโรงพยาบาลศรีธัญญา เนื้อหาที่ให้บริการ ส่วนใหญ่เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่น่าสนใจหรือกำลังประสบปัญหา เช่น ปัญหาความเครียด การฆ่าตัวตาย ก็จะเน้นให้การช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้นในด้านการให้คำปรึกษา แต่โดยทั่วไปการให้บริการจะเน้นเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัย การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ เรื่องอาหารและยา สารพิษ สมุนไพร การออกกำลังกาย และอุบัติเหตุ เป็นต้น

4. การประเมินผล วิทยาลัยพยาบาลส่วนใหญ่มีการประเมินผล

กล่าวโดยสรุป การบริการวิชาการแก่สังคมเป็นภารกิจที่สำคัญภารกิจหนึ่งของสถาบันการศึกษาพยาบาลที่เป็นแหล่งรวมของนักวิชาการทางการพยาบาล ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาบุคลากรของสถาบันการศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา การพัฒนาบุคลากร การศึกษาค้นคว้าและวิจัย โดยนักวิชาการทางการศึกษาพยาบาลของสถาบันที่ต้องสนับสนุนแก่องค์กรหรือชุมชนเพื่อควมมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน และถือเป็นภาระงานที่อาจารย์ต้องปฏิบัติควบคู่ไปกับการสอนและงานวิจัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรและสามารถนำผลงานมาประเมินตามเกณฑ์การพิจารณาความคิดความชอบและพิจารณาดำเนินทางวิชาการได้

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการวิชาการแก่สังคม

3.1 งานวิจัยในประเทศ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2524) ได้วิเคราะห์บทบาทภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานการส่งเสริมการศึกษานอกระบบในแบบโครงการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพะเยา บทบาทการจัดการบริการวิชาการแก่สังคม โดยให้นักศึกษามีส่วนร่วมรับผิดชอบ รูปแบบที่ให้เป็นการศึกษาผู้ใหญ่ มีการสำรวจชุมชน การแพร่ข่าวสารการศึกษา การจัดหลักสูตรฝึกทักษะทางช่างเสริมอาชีพ การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นให้แก่ผู้นำชุมชนและอาสาสมัคร

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2529) ได้จัดสัมมนาเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการด้านการบริการวิชาการของชุมชนภาคเหนือตอนบน เนื้อหาที่ให้บริการ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ประเพณี ค่านิยม กฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน โภชนาการ การวางแผนครอบครัว อาชีพต่างๆ และปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2531) ได้ศึกษาภารกิจที่สำคัญของมหาวิทยาลัยในทัศนะของนักศึกษา นักธุรกิจ ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาส่วนท้องถิ่น พบว่า ภารกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคมยังไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนเท่าที่ควร ประชาชนส่วนใหญ่จะหันไปรับบริการข่าวสารความรู้ทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยอื่น เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช และมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ศิริชัย อิศระโชติ (2527) ได้ศึกษาบทบาทด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชนของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้ พบว่า เนื้อหาที่ให้บริการส่วนใหญ่ ได้แก่ การศึกษา การเกษตร ลักษณะการให้บริการเป็นการเผยแพร่ทางสื่อมวลชน การฝึกอบรม การสาธิตทดลอง การบรรยาย ผู้ให้บริการ ได้แก่ อาจารย์และนักศึกษา ผู้รับบริการ ได้แก่ ครูประจำการ นักเรียน นักศึกษา เกษตรกร ปัญหาที่พบ ได้แก่ การขาดงบประมาณ ขาดการประสานงาน และการสนับสนุนจากผู้บริหาร

วสันต์ ชีวะสาส์น (2529: 136) ได้ศึกษาบทบาทด้านการสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยภาคใต้ ตามทัศนะของผู้บริหารและอาจารย์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทที่เป็นจริงกับบทบาทที่คาดหวังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการเปรียบเทียบด้านการสอนและการวิจัยไม่แตกต่างกัน ส่วนการบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแตกต่างกัน ตามทัศนะของอาจารย์ พบว่าทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน และตามทัศนะของผู้บริหารและอาจารย์พบว่าทั้ง 4 ด้านไม่แตกต่างกัน

พงษ์ภิญโญ ธรรมคุณ (2529: 109) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์เกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวัง ในงานด้านบริการวิชาการแก่ชุมชนของกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ พบว่า ผู้บริหารมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริง ในงานบริการวิชาการแก่ชุมชนทั้ง โดยส่วนรวมและในงาน

แต่ละด้าน คือ งานให้การศึกษาแก่ชุมชน งานบริการชุมชน และงานส่งเสริมและพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังอยู่ในระดับสูง

ทบทวมหาวิทยาลัย (2530: 6) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและผลสัมฤทธิ์ของสถาบันอุดมศึกษาของไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลการวิจัยพบว่า ภารกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งในแง่ของผลที่ได้และในแง่ความพึงพอใจ

วราพร พลอยประเสริฐ (2538 : 112-113) ได้ศึกษาการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความคาดหวังของผู้บริหารและวิทยาจารย์ เกี่ยวกับการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและวิทยาจารย์มีความคาดหวังเกี่ยวกับการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาล ในระดับมาก

มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัยรามคำแหงต่อการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่ภูมิภาค: การศึกษาเฉพาะกรณีสาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2540: 134-144) โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ 6 แห่ง ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปรารจันบุรี อุทัยธานี นครพนม อ่างนาจเจริญ และแพร่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อบทบาทของมหาวิทยาลัยในภารกิจหลักอยู่ในเกณฑ์ดี ($\bar{X}=4.21$) และภารกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยมีชื่อเสียงอยู่ในเกณฑ์ดี ($\bar{X}=4.08$)

เพ็ญจันทร์ มณีโชติ, สายหยุด พิสิก และ สุนทรี ภิญโญมิตร (2540 : 156-157) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การจัดการเรียนการสอนของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรีระจัญญา ปีการศึกษา 2540 ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ประจำปฏิบัติการสอนครบทุกชั้นตอน ส่วนการทำวิจัยและการบริการวิชาการแก่สังคมมีการปฏิบัติค่อนข้างน้อย เนื่องจากจำนวนอาจารย์ประจำน้อยและมุ่งเน้นการสอนเป็นหลัก ส่วนอาจารย์พิเศษและอาจารย์ที่เลี้ยงไม่มีการปฏิบัติด้านการทำวิจัยร่วมกับวิทยาลัยและการบริการวิชาการแก่สังคม

เบญจพร ทิพยผลาผลกุล (2540) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ภาระงานของอาจารย์พยาบาลในวิทยาลัยพยาบาล สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข ในเขตภาคกลาง พบว่า อาจารย์พยาบาลมีชั่วโมงการปฏิบัติงานในภาระงานรวม 6 ด้าน งานบริการวิชาการแก่สังคมอยู่ในอันดับ 5 มีชั่วโมงการปฏิบัติงานเท่ากับ 31.20 นาที/สัปดาห์

สุนทราวดี เรียรพิเชฐ (2540) ได้วิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ได้ 12 องค์ประกอบ พบว่า วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม มีน้ำหนักมากที่สุดได้เป็นองค์ประกอบที่ 1 และสรุปผลการวิจัย พบว่า อาจารย์มีความเชื่อว่าการทำงานบริการวิชาการทำให้ได้ประสบการณ์มาประยุกต์ในการสอน ทำให้โลกของวิชาการและโลกที่เป็นจริงมีความใกล้เคียงกัน ลักษณะงานบริการวิชาการของ

อาจารย์ ได้แก่ การเป็นวิทยากร การจัดอบรม สัมมนา ประชุมวิชาการให้แก่บุคคลภายนอก เขียนบทความ จัดทำรายการผ่านสื่อต่างๆ

อวิกา นิ่มสุวรรณ และประเสริฐ เล็กสรรเสริฐ (2541) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการคงสภาพหมู่บ้านสุขภาพดีถ้วนหน้า จังหวัดนนทบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการคงสภาพหมู่บ้านสุขภาพดีถ้วนหน้า จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับต่ำ ปัญหาอุปสรรค คือ งานสาธารณสุขมูลฐาน ประชาชนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากต้องไปประกอบอาชีพ กลุ่มที่เข้าร่วมเป็นกลุ่มประชาชนที่ว่างงานและกลุ่มที่อายุน้อย กลุ่มที่มีการศึกษาสูง มีความรู้ เข้าใจงาน มีส่วนร่วมมาก

3.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

Kers, Clark (1963) ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยในทัศนะของชุมชน พบว่า มหาวิทยาลัยต้องทำหน้าที่ที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและความรู้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานด้านการสอน 2) การแสวงหาความรู้ประสบการณ์ทางวิชาการ ได้แก่ การศึกษา ค้นคว้า วิจัย และ 3) การบริการสังคมและชุมชน โดยนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน

Murphy (1975: 5867-A) ได้ศึกษาลักษณะกิจกรรมบริการชุมชนของสถาบันศึกษาในเมืองบัลติมอร์ โดยศึกษาทัศนะของอาจารย์ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เคยร่วมกิจกรรมบริการชุมชนกับกลุ่มที่ไม่เคยร่วมกิจกรรม พบว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมเป็นผู้ที่มีอายุมากและมีประสบการณ์การทำงานมานาน ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีความคิดเห็นว่า กิจกรรมบริการชุมชนมีผลทางบวกต่อการสอน การวิจัยและคุณภาพโดยรวมแก่สถาบัน และเสนอแนะว่า อาจารย์ควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมบริการชุมชนเพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชน

Groezienger (1975: 5854A – 5855A) ได้ให้คำนิยามการให้การบริการทางวิชาการแก่ชุมชน หมายถึง การให้การศึกษานอกระบบ และได้สร้างเครื่องมือให้กับวิทยาลัยชุมชนที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับงานบริการวิชาการแก่สังคมโดยสร้างเป็นแบบสอบถามค้นฉบับ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วนคือวัฒนธรรมและนันทนาการ กายภาพ จิตใจ และอนามัยสิ่งแวดล้อม และการบริการเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์และผู้บริหารวิทยาลัยชุมชนในรัฐอิลลินอยส์ เมื่อได้แบบสอบถามคืนมาแล้ว นำมาปรับปรุงจัดลำดับเนื้อหาและเพิ่มเติมสร้างเป็นแบบสอบถามชุดใหม่ แล้วเสนอให้วิทยาลัยชุมชนต่างๆ ใช้ ศึกษาตามความจำเป็นและตามความต้องการของชุมชนต่อไป

Edward (1997: 4639-A) ได้ศึกษาด้านความร่วมมือในด้านการศึกษาของมหาวิทยาลัยโคโรรินาตอนใต้ (South Carolina) สมาคมโรงเรียนและวิทยาลัย ในปี 1938-1943 เรื่องการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จ โดยศึกษาจากความร่วมมือของผู้บริหาร คณาจารย์และความต้องการของชุมชน พบว่า สิ่งที่ควรตระหนักคือ พันธกิจของมหาวิทยาลัย สมาคมโรงเรียน และวิทยาลัย โรงเรียนที่อยู่ใน

ท้องถิ่นมีการจัดการเรียนที่เหมาะสมและมีระบบการใช้ทรัพยากรร่วมกับมหาวิทยาลัยมาก และเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนที่มีส่วนร่วมกับไม่มีส่วนร่วม พบว่าโรงเรียนที่มีส่วนร่วมมีมากกว่าโรงเรียนที่ไม่มีส่วนร่วม

Motschall (1997: 4633-A) ได้ศึกษาภารกิจด้านบริการวิชาการให้ประสบผลสำเร็จในการสร้างชุมชน ซึ่งมีวิทยาลัยพยาบาลเป็นแหล่งทรัพยากรด้านความรู้ที่ช่วยสนับสนุน ผลการวิจัยพบว่าสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เกิดกระบวนการคิดและภารกิจที่เกิดจากการเขียนและกระบวนการคิด ซึ่งมีผลต่อบุคคลและกลุ่มบุคคล

Joseph (1998: 4583-A) ได้ศึกษางานด้านบริการวิชาการแก่ชุมชน โดยทั่วไปบุคคลจะเข้าใจถึงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเริ่มจากการพัฒนางานบริการด้านเกษตรกรรมที่เกิดขึ้นในปลายศตวรรษ ที่ 19 โดยมีสมิท (Smith) เป็นผู้นำ ต่อมาในปี 1914 จึงได้นำความคิดนี้มาสู่การศึกษาในชุมชน โดยพิจารณาถึงความร่วมมือของประชาชน ตลอดจนความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญของงานบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม โดยพิจารณา 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 เป็นพื้นฐานของการพัฒนา และมีขีดจำกัดในความร่วมมือของการให้บริการวิชาการตามรูปแบบเดิม และส่วนที่ 2 เป็นสัญญาและการปรับปรุงการให้บริการวิชาการจากที่เคยนำมาอภิปรายและวิเคราะห์องค์ประกอบจากกรณีศึกษาที่มินนิโซตา (Minnesota) การปฏิบัติมีความเกี่ยวพันกัน ซึ่งอธิบายได้ 4 ประการ ดังนี้

1. ที่ซึ่งมีความพร้อมสมบูรณ์ ต้องสร้างงานบริการให้มีความเข้มแข็งในวันนี้
2. การปรับปรุงงานบริการวิชาการแก่ชุมชนกับงานในรูปแบบเดิม เพื่อต้องการเห็นประชาชนก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำ
3. การปรับปรุงงานบริการวิชาการกับงานในรูปแบบเดิม เพื่อต้องการเห็นองค์ประกอบทั้งหมดของงานบริการวิชาการที่ต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง
4. โครงการปรับปรุงงานบริการวิชาการกับงานในรูปแบบเดิม หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการเกิดปัญหา ด้านความขัดแย้ง ด้านความสนใจ และด้านความคิด

สรุป จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานบริการวิชาการแก่สังคม พบว่ามีการศึกษาทั้งในระดับมหาวิทยาลัย วิทยาลัย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวิทยาลัยครู กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา และประชาชน ผลการวิจัยส่วนใหญ่ความคาดหวังจะสูงกว่าการปฏิบัติจริง และความสนใจในงานนี้ยังอยู่ในระดับต่ำ มีผู้ศึกษาวิเคราะห์งานของอาจารย์ในการบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งพบว่าอยู่ในระดับต่ำ แต่งานวิจัยของ สุนทราวดี เขียวพิเชฐ (2540) พบว่าการบริการวิชาการแก่สังคมมีน้ำหนักมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าคนเริ่มให้ความสำคัญกับงานบริการวิชาการแก่สังคมมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

